

УДК 070(=161.2:1-87):378.09УВУ]”194/195”

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЙНОЇ ПРЕСИ ТА СПРОБИ ЇЇ РОЗВ’ЯЗАННЯ

Микола Тимошик

*Київський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, 01601, Київ, Україна
e-mail: nkin@ukr.net*

На основі аналізу рідкісних підшивок американського журналу «Український Журналіст» та лондонської газети «Українська Думка» досліджено проблему підготовки журналістських кадрів для української еміграційної преси після Другої світової війни.

Ключові слова: преса української еміграції, кафедра журналістики УВУ, Спілка Українських Журналістів на чужині, журналістська зміна, активісти преси, редакційні конкурси, позаштатні дописувачі.

Актуальність теми

Українське друковане слово на чужині покликане було виконувати ту ж місію, яку воно з честю виконувало від початку й на землях Старого Краю: найперше – боротися за відродження у свідомості народу свого національного «я», а вже потім бути носієм інформації, яка б задовольняла найрізноманітніші запити читачів.

Одна з нагальних проблем, яка виникала перед засновниками того чи того періодичного видання, а тим більше – видавництва, була кадрова.

Гострота цього питання для української еміграційної преси в усі часи її існування ніколи не спадала через головну причину: незважаючи на створення в країнах більшого поселення помітних просвітніх, архівних, бібліотечних, наукових і навчальних інституцій українців, спеціального навчального закладу для вишколу саме журналістів не було.

Завдання статті

У відповідності до означеної проблеми, головним завдання цієї статті є знайти відповіді на запитання:

- Де шукали редактори й засновники діаспорних газет фахових журналістів?
- Хто приходив на заміну піонерів журналістського і видавничого руху, які з часом за станом здоров'я мусили покидати це, набуте ще в Україні, непросте і не надто поширене в ті часи на чужині ремесло?
- Хто ставав біля керма пресо- і книговидавничого руху?
- Хто впрягався до того непростого журналістського воза за умов хронічної нестачі платні в редакціях газет, які зазвичай були малотиражними і здебільшого безгонорарними, оскільки на чужині преса існувала за рахунок мізерних надходжень коштів від передплатників та на пожертви небайдужого громадянства?

- Яким чином початківці-дописувачі до газет набували журналістських навичок?

Історія питання

В українській діаспорній періодиці раз по раз з'являлися спорадичні публікації про необхідність заснування спеціального навчального закладу, де б готувалися кадри для преси. Скажімо, ця тема постійно порушувалася на сторінках «Українського Журналіста» – бюлетеня Федерації Спілок Українських Журналістів Америки і Канади. А одна із проблемних статей цього видання так і називалася «За катедру журналістики при УВУ». «Одним із важливих завдань, – наголошується в ній, – є саме виховання професійних кадрів, які згодом займуть найвідповідальніші посади редакторів української преси» [1].

Виклад основного матеріалу

Проект кафедри журналістики при Українському Вільному Університеті у Мюнхені

Розвиваючи думку щодо гострої актуальності порушеного питання, автор статті Андрій Шуль вказує на єдину акредитовану в законодавчому полі на чужині вищу школу українців з півстолітньою історією академічних, педагогічних та видавничих успіхів, яким є Український Вільний Університет і який зобов'язаний «виплекати такі кадри свідомих і кваліфікованих журналістів». Йшлося, отже, про заснування при УВУ нової повнокровної кафедри журналістики.

Цією публікацією «Український журналіст», власне, продовжив дискусію, яка вже відбувалася в середовищі українських інтелектуальних кіл на еміграції. Ще 1949 року українські професори в Мюнхені почали видавати засобами малої поліграфії матеріали для заочного навчання журналістики. Ще раніше за цю справу взявся Аркадій Животко, зусиллями якого 1946 року в Регенсбурзі виходить його неповторна праця «Історія української преси». Варто згадати тут і перші вдалі спроби розроблення лекційних курсів під назвою «Основи журналізму» Ольгерда Бочковського та Степана Сірополка. Створювані в нелегких еміграційних умовах ці тексти, до речі, не втратили своєї актуальності й пізніше не раз перевидавалися [2].

На початку 1970-х років професор Ілля Витанович підняв це питання під час святкування ювілею УВУ в Нью-Йорку.

Ініціатива мала продовження. У січні 1971 року нарада з приводу заснування кафедри журналістики при УВУ відбулася в Мюнхені. В її роботі взяли участь ректор Володимир Янів, голова Спілки Українських Журналістів в Америці Іван Кердрин та громадський діяч Андрій Шуль.

До наради ретельно готувалися. Тому вийшла предметна й результативна дискусія. Обговорили й скоригували навіть підготовлений навчальний план трирічного бакалаврату журналістики денної форми навчання.

Втім, подальші оптимістичні проєкції розгортання на повну потужність роботи нової кафедри припинилися після того, як були озвучені ретельно зроблені фінансові розрахунки. Вони показали, що для забезпечення сталої діяльності кафедри журналістики (платня професорів, журналістів-практиків) потрібно було створити за півтора року фонд у сумі не менше 10 тисяч американських доларів – сума на той час надто велика. Але це без витрат на створення і видання конспектів лекцій, підручників, дослідницьких проєктів з аналізу практики української і зарубіжної преси. З урахування цієї статті витрат слід було до цієї суми ще додавати п'ять тисяч доларів. Саме відсотки так званого 15-тисячного «залізного фонду» давали б міні-

мальну можливість стабільно й упродовж тривалого часу працювати новій кафедрі. Збирати таку суму мала б Спілка Українських Журналістів, розсилаючи заклики до української громади в усіх країнах світу через українськомовні щоденні, тижневі газети чи місячні журнали.

Зрозуміло, що набуття такої захмарної суми з пожертв небайдужих українців-емігрантів виглядало нереальним.

Не відмовляючись від рятівної ідеї створення на пізніше кафедри журналістики, мрійники з тодішнього складу викладачів Українського Вільного Університету обговорювали й інші можливості розв'язання проблеми підготовки журналістських кадрів. Йшлося про створення окремих курсів журналістики в УВУ на час літнього семестру. З огляду на дорогу в коштах і тривалу в часі морську подорож через океан з Америки до Мюнхена розглядався й варіант відкриття філій таких журналістських курсів на американському континенті.

Ця ідея видавалася реальнішою. Тому для її втілення оперативно було розроблено проект місячної програми журналістського вишколу денної форми навчання. З огляду на те, що про цей проект досі практично нічого не відомо, варто фрагментарно оглянути його в контексті детально виписаного навчального плану.

На першому курсі, закономірно, мала читатися загальна дисципліна «Синтеза огляду історії української культури та політики». За формою занять мали бути лекції та семінари. Для цього відводилося перші два тижні.

На другому курсі передбачалося більше фахових дисциплін. Вивчати їх планували інтенсивом упродовж чотирьох тижнів. Виділю деякі з цих дисциплін:

- технічно-видавнича практика (лабораторні заняття);
- жанри журналістики (репортаж, редакційна стаття, рецензія тощо);
- друкарська техніка (навички складання тексту з матриць чи фототипічно, підготовка заголовків, ломка (по сучасному – верстка);
- коректа;
- фотоілюстрація (сучасна фотосправа).

На третьому курсі належало опанувати одну з основних дисциплін – «Синтеза огляду історії і філософії української преси».

До тих, хто виявив би бажання вступити на курси журналістики, висувалися такі дві вимоги: добре володіння українською мовою та загальне знання історії українського народу і його літератури. Зрозуміло, що рівень знань абітурієнтів мали з'ясовувати викладачі університету під час співбесід.

Навчальною програмою було передбачено, що після закінчення місячного вишколу кандидат мав повертатися додому і упродовж року надсилати щокварталу самостійно виконанні роботи за темами, які розробили викладачі курсів. Лише після виконання таких завдань і їх належного поцінування кандидат мав отримати від УВУ диплом «Фаховий журналіст».

Незважаючи на те, що проект із заснуванням на початку 70-х років ХХ століття місячних журналістських курсів при Українському Вільному Університеті у Мюнхені був менш затратним із фінансового боку, створити для цього бодай мінімальний стипендіальний фонд для приїжджених з усіх кінців світу юних українців, які відчували в собі потяг до слова, творчості й бажанням служити нації, не вдалося.

Була ще одна можливість: використати факультети журналістики чужинських університетів, до яких творчо налаштовані й знаючі мови молоді зарубіжні українці мали вільний доступ.

На жаль, у нерясних публікаціях з історії, теорії і практики української еміграційної журналістики фактично відсутні будь-які статистичні дані про українців, що набували в західних вищих школах журналістські студії та в ранзі дипломованих журналістів поповнювали поріділі ряди творців тамтешніх українськомовних друкованих видань. Маємо лише результати дослідження з цього питання, яке проводив упродовж 60-х років минулого століття Союз Українок Америки. Так, за сім років студії журналістики в США закінчили 7 молодих українок. З них дві працюють в американських журналах, інші – не за фахом, і жодна з дипломованих журналісток-українок не є співробітником бодай у якій формі з українськими редакціями [3].

Коментуючи цей промовистий факт, авторка статті в «Українському Журналісті» пише: «Коли візьмемо до уваги, що зараз пересічний вік українського журналіста (в Америці та Канаді – М. Т.) є добре понад 50, тоді стане ясно, що чекає нас у найближчих роках... Не залишається нічого іншого, як кожному із активних ще редакторів подумати самому, кого він може підготувати та поставити на своє місце» [4].

Спілка Українських Журналістів і кадрове питання

Ще однією формою розв'язання кадрового питання для української діаспорної преси після Другої світової війни стало використання можливостей заснованої у німецькому Ділінгені у червні 1946 року *Спілки Українських Журналістів на Чужині* (СУЖ). Адже одним із пунктів статуту цієї громадської організації була турбота про формування журналістської зміни. На момент створення ця організація об'єднала довкола себе понад сотню активних працівників пера.

Від другої половини 1940-х років Централю СУЖ, яка на ту пору вже базувалася в Мюнхені, ініціює створення своїх філій при редакціях провідних українських газет у країнах більшого поселення українців. Заснувати таку філію в Лондоні було доручено Осипові Воропаю, який, як виходець із південної частини України, прибрав у ту пору собі псевдонім О. Степовий.

1 серпня 1948 року до актової залі Українського дому в Лондоні було запрошено всіх відомих українських журналістів, що перебували на той час на теренах Великої Британії, на спеціальну нараду.

За вимогами Статуту первинна організація мала складатися із певної кількості осіб, які стало публікуються в пресі. На момент проведення наради такої картини в організаторів ще не було. Саме через цю причину на тій нараді не було створено британське відділення СУЖ у Великій Британії. Після обговорення статуту була прийнята ухвала з кількох пунктів. Передусім передбачалося найближчим часом провести облік осіб, які стало працюють або співпрацюють з редакціями газет, як також і облік тих, кого можна, за вимогами Статуту, залучити до спілки (головною вимогою до претендентів була наявність власних публікацій у пресі). З інших пунктів ухвали: встановити діловий зв'язок із централею СУЖ у Мюнхені; надіслати свого представника до Спілки вільних журналістів Східної та Середньої Європи в Празі (нараховувала на той час 12 національних журналістських організацій); створити пресовий фонд та вивчити питання про збір членських внесків. Перший з'їзд Лондонської філії СУЖу намічено було скликати на грудень того ж року.

До тимчасової управи з організації підготовки до з'їзду увійшли: В. Шаян (голова), М. Семчишин (заступник), М. Михайлович (секретар). Утворена була й Контролююча комісія (І. Губаржевський, О. Гай-Головко, О. Степовий) [5].

Втім, обставини склалися так, що в грудні 1948 року в Лондоні було створено не філію Спілки Українських Журналістів, а *Товариство українських письменників і журналістів* при Союзі українців у Великій Британії, скорочена назва – ТУПіЖ.

Що стало причиною такого рішення?

Після вивчення зібраних статистичних даних з'ясувалося, що у Великій Британії немає достатньої кількості українських журналістів, а отже, організація не може бути філією СУЖу. За можливе було визвано розширити межі Спілки за рахунок залучення до неї письменників. Звідси й назва нової професійної громадської організації – ТУПіЖ. Вона стала існувати як автономна одиниця при СУБі. За провід об'єднання обрані: голова – о. митр. І. Губаржевський, заступник голови – редактор «Української Думки» М. Семчишин, референтом зовнішніх зв'язків М. Михайлович, членами управи – О. Гай і М. Гавриш [6].

Як би там не склалося з організаційного боку, все ж об'єднання українських письменників і журналістів у Великій Британії дало можливість кожному редакційному колективу розширити коло професійного спілкування, ширше користатися у своїй праці досвідом колег в інших країнах.

Показовим у цьому плані є розлогий звіт представника «Української Думки» із засідань Конгресу вільної преси, який проходив у Парижі 27-28 листопада 1948 року. Головні змістові домінанти публікації визначали гасла: свобода сумління, свобода релігійних і політичних переконань, свобода слова і преси, право народів на самовизначення. Редакція подала повний виклад виступу на пленарному засіданні Конгресу представника Спілки Українських Журналістів у Німеччині М. Лівичького, в якому за короткими тезами було викладено драматичну історію домагань українського народу, хроніку завоювань і причини занепаду УНР. У звіті виділені слова доповідача про те, що ніхто, може, як українські журналісти, не відчуває так змісту і значення головних гасел конгресу, бо стан, у якому перебуває український народ від 200 літ, є яскравим запереченням цих елементарних засад права людини і громадянина.

Орієнтиром для тогочасних співробітників і дописувачів створених зарубіжними українцями газет і журналів стали озвучені з міжнародної трибуни слова М. Лівичького про покликання і завдання українських журналістів на чужині: «Ми, представники української вільної преси, вважаємо за свій святий обов'язок відати всі сили на послуги наших національно-державних представництв. Ми виконуємо цей обов'язок як тут на еміграції, так і на окупованих українських територіях, видаючи підпільну пресу за межами залізної заслони» [7].

З огляду на те, що ТУПіЖ було створено як підрозділ однієї, нехай і найбільшої, на теренах Великої Британії громадської організації – СУБ, це товариство не могло сповна реалізувати свою відповідальну об'єднавчу місію. Практично до початку 1960-х років українські журналісти у Великій Британії продовжували працювати у двох, поділених за політичними ознаками, редакційних групах: «Українській Думці» як органі Союзу українців у Великій Британії, з його книгарнею і видавництвом, і Українській Видавничій Спілці з її потужною друкарнею, видавництвом та щомісячним журналом «Визвольний Шлях», засновниками яких було бандерівське крило Організації Українських Націоналістів.

Поза берегами еміграційної журналістики й сама українська спільнота по закінченні Другої світової війни все ще існувала замкненими групами, між якими часто не було прямого контакту. Частина українців верталася на позиції колишнього радянського фільства, втративши віру в можливість національних сил народу. Ще інша блукала в лабіринтах чужинецького світу, зневірена у власні сили й заражена модернізацією життя. Траплялося, що навіть сильні особистості вже настільки заразилися почуттям меншовартості, що на загальну національну проблематику стали дивитися очима чужинця.

Таким чином, поява нового професійного громадського об'єднання журналістів на еміграції була спонукана внутрішніми й зовнішніми чинниками. До внутрішніх віднесемо гостру потребу підготовки кадрів для редакцій газет, журналів, видавництва; до зовнішніх – таку ж гостру потребу об'єднання української громади на загальнонаціональних, а не вузько партійних, засадах, що неможливо було здійснити на ту пору без журналістів.

За обставин, коли можливості ТУПіЖу виявилися вичерпаними, активна група українських журналістів як з боку СУБ, так УВС вирішила започаткувати нову журналістську організацію. Так, у січні 1963 року в Лондоні постало *Товариство Українських Вільних Журналістів (ТУВЖ)*.

Нас цікавлять у цьому розділі внутрішні, тобто професійні, чинники появи у Великій Британії нової організації українських журналістів. Серед найголовніших ініціатори нового об'єднання вказують на такі:

- журналісти на чужині працюють в дуже тяжких умовах (поєднання в одній особі професійних функціональних обов'язків кількох людей);
- непрестижність професії газетяра та видавця передусім з матеріального боку (мала платня, постійний пошук засобів випуску кожного видання);
- кількість старших за віком професіоналів невпинно зменшується;
- українці не мають своїх вищих шкіл, які б продукували носіїв журналістських чи редакторських професій;
- чужинецькі університети не можуть задовольнити повністю вимог української еміграційної журналістики.

Як зазвичай, нове громадське об'єднання викликало критику з боку тих, які не читали статуту, не знайомилися з планами, не цікавилися складом умовами членства, проте залишалися вірними найгіршим українським звичкам – все критикувати і заперечувати. Чи не з тієї причини в Статут нової організації було внесено фразу про те, що вона не ставить ніяких ідеологічних чи політичних передумов до своїх членів. Наша організація, наголошується в преамбулі статуту, категорично проти, щоб стати «дитиною» якоїсь політичної чи громадської організації. Головними умовами вступу до товариства ставали: «кілька років праці на журналістському відтинку», реальний творчий доробок, визнання вимог статуту та дві рекомендації відомих журналістів [8].

Варто загострити увагу читача на двох перших вимогах статуту: наявність практичного журналістського досвіду та власного творчого доробку. Минуло понад 60 літ цьому документу, але яким актуальним він є для журналістської спільноти в сучасній Україні! Адже такої аморальної системи прийому до Національної спілки журналістів (як, до речі, й письменників) досі ніколи не було: не доробок, не майстерність журналіста нині виступають на перший план, а... гроші – заплатив (спо-

чатку за диплом в університеті, а згодом за членський квиток НСЖУ) – і став уже нібито визнаним громадою «журналістом-професіоналом».

Повертаючись до статуту ТУВЖ, варто звернути увагу на два засадничі орієнтири діяльності:

- а) професійно-студійні заходи;
- б) плекання журналістського побратимства.

Засновники Товариств вільних журналістів від початку мріяли про заснування такого товариства, яке передусім допомагало б молодим журналістам підвищувати свої кваліфікації, допомагати у нав'язуванні контактів до співпраці з чужинецьким журналістським світом. Важливо було показувати і землякам, і чужинцям історичну тяглість національної журналістики, її європейський змістовий контекст.

З огляду на такі завдання цілком умотивованим було рішення про проведення на високому рівні першого заходу щойно створеної нової журналістської організації – *Лондонської виставки української преси у вільному світі*. Співорганізатором заходу погодився стати Європейський відділ Міжнародної федерації вільних журналістів. Виставка, що мала працювати в приміщенні світлиці Українського дому з 6 по 20 листопада 1963 року, задумувалася як наочний лекторій не лише для працівників преси, а й для широкого громадянства.

До такого важливого заходу почалися готуватися заздалегідь. Щоб забезпечити повноту та різноманіття стендів, в одному з липневих чисел «Української Думки» було опубліковано звернення оргкомітету до редакцій усіх українських газет та журналів Західної Європи і обох Америк з проханням оперативного присилати сучасні зразки свої видань та, по змозі, оправлені річники таких видань на адресу Архіву та Бібліотеки ім. Шевченка в Лондоні. За задумом організаторів, після закінчення виставки надіслані експонати мали перейти у власність цієї бібліотеки як основа майбутнього архіву української періодики на чужині [9].

На те своєрідне свято українського друкованого слова було запрошено багато гостей. Відкриття його відбулося вечері в середу 6 листопада за участі чи не повного складу Європейського відділення Президії Міжнародної Федерації Вільних Журналістів і низки достойників. Доповідь по відкритті виставки про досягнення і проблеми української еміграційної журналістики у вільному світі стала початком своєрідного лекторію про те, як зробити кращою, ефективнішою, тиражнішою українську пресу на еміграції, як результативно проводити кампанію щодо промови читання.

Кадри для преси готували самі редакції

Таким чином, ідея із заснуванням окремої кафедри журналістики в одиночному в західному світі вищому навчальному закладі класичного університетського типу, де викладання велося українською мовою, так і залишалася нереалізованою. За цих умов заснованим на чужині редакціям газет, журналів, видавництв належало самотужки і поодиноці дбати про те, щоб формувати надійний резерв дописувачів, позаштатних співробітників із метою відбору найкращих самоуків-журналістів для роботи в штаті таких редакцій. У полі зору редакцій в усі часи їхнього існування також було питання створення якомога ширшої й ефективнішої мережі активістів-розповсюджувачів, яких у діаспорі називають кольпортерами.

Розглянемо на конкретних прикладах найбільш доступні форми вирішення цієї проблеми для українських газет у Західній Європі загалом і лондонської «Української Думки» зокрема.

Заочні лекторії для активістів преси

Така форма оволодіння азами журналістики з'являється на сторінках української еміграційної преси з другої половини 1950-х років, коли так звана хвиля внутрішнього поборення в середовищі української еміграції досягла свого епогею.

За умов, коли в діаспорі не існувало фахових періодичних видань, для тих, хто пробував свої сили в журналістиці (на зразок «Рабоче-крестьянского корреспондента» в Москві, «Робкора України» і «Селькора України», що виходили у 20-х роках ХХ ст. в тодішній столиці України Харкові), коли не існувало доступно написаних посібників, важливо було час від часу давати цій категорії читачів певні матеріали просвітницького чи рекомендаційного характеру. Таку роль виконували своєрідні заочні редакційні лекторії.

В активі лондонської «Української Думки» – низка матеріалів із цієї проблематики, що подавалася в різних формах: огляди преси, відкриті листи-звернення, рекомендації з журналістської етики.

Огляди преси практикували загальні й тематичні. І стосувалися вони як для преси еміграційної, так і комуно-більшовицької, що виходила в радянській Україні. З таких оглядів читачі, дописувачі-початківці мали можливість побачити позитивне, варте уваги й наслідування, й негативне, чого не мало б бути на сторінках преси. Тут можна було навчитися аналізу, оцінок газетних публікацій, цікавих прикладів і порівнянь. Повчальним, скажімо, є огляд жіночої преси, зроблений Софією Наумович (число за 12 грудня 1963 року).

Відкриті листи зазвичай з'являлися з приводу проблемних питань загальнонаціонального характеру (політичних, громадських, культурних), довкола яких у пресі створювалися нездорові тенденції. Показовим у цьому плані є публічне звернення до українських журналістів в еміграції, авторами якого стали авторитетні майстри пера, члени президії СУЖу: Дмитро Андрієвський, Володимир Стахів, Михайло Воскобійник, Володимир Леник.

Варто навести витяг із цього листа, щоб відчутти гостроту моменту й водночас виваженість, аргументованість, толерантність, тверду налаштованість авторів на кінцевий позитив. Актуальність висловлених тут думок і рекомендацій не втратила своєї гостроти й для нинішніх реалій української журналістики.

«Дозволимо собі нагадати про деякі правила журналістики, порушення яких викликає несмак у читача, обурення в зацікавлених, активну овацію в покривджених, а відтак загальне згірчення...

Дискусія та навіть полеміка в справах громадянських і політичних є корисними, коли сприяють виясненню засадничих позицій. Однак автори не повинні вносити в загальні справи особисті моменти і використовувати прилюдні виступи для приватних поррахунків. На жаль, маємо багато виступів, надиханих злобою.

Дискутантам не вільно вживати образливих висловів, орудувати інсинуаціями, принижувати своїх опонентів. Подібні методи є недопустимі в поважних часописах».

Звертаючись до всіх українських журналістів, ми особливо надіємося на почуття відповідальності пп. Редакторів, які рішення про вміщення чи не вміщення надісланого матеріалу. Просимо їх ласкаво, щоб вони уважно поставились до піднесених нами питань [10].

Цього відкритого листа було розіслано в усі українські періодичні видання в Європі з проханням опублікувати й цим довести до відома більшої кількості журналістів та дописувачів.

Рекомендації з журналістської етики, подані більш ніж півстоліття тому, ніби спрямовані в день сьогоднішній.

Як і в будь-якій професії, у журналістиці та видавничій справі з давніх-давен поступово вироблялися певні етичні принципи, правила й рекомендації, актуальність яких витримала перевірку часом. Ці принципи не можна було порушувати в тих редакційних колективах, де журналісти й редактори-видавці прагнули несли високу місію не лише просвітників і навчителів, а й будителів та авторитетів нації.

Про все це вирішила нагадати своїм читачам «Українська Думка», подаючи в числі від 20 січня 1966 року матеріал, який слугував своєрідним збірником рекомендацій із журналістської етики. Ось лиш один приклад із цієї розлогої публікації, інші згруповані за такими ж актуальними розділами.

Про забуті правила давньої української журналістики

Колись на Рідних Землях наші журналісти й дописувачі дотримувалися правил журналістської етики. Мартирологія наших письменників і критиків дає нам безліч прикладів, коли за здорової критики та ідейної постанави автори платили життям. Наша давня література й критика відзначалися ідейною чистотою і правдивістю [11].

Конкурси і завдання для дописувачів-початківців

Сповідуючи у редакційній політиці принципи об'єктивної, правдивої, патріотичної журналістики, реакція повсякчас дбала про те, щоб залучити до кола своїх активних дописувачів якнайширше коло читачів. Передусім ставку робили на здібних молодих людей, якими можна було поповнювати згодом поріділі журналістські ряди. Та їх слід було готувати своїми силами.

Розглянемо на конкретних прикладах найпоширеніші прийоми, до яких вдавалася редакція «Української Думки», готуючи журналістську зміну.

1. Відбір талановитої творчої молоді на основі оголошеного конкурсу на написання матеріалів художньо-публіцистичних жанрів

Опубліковане 15 жовтня 1953 року звернення від редакції, адресоване, здавалося б, вузькій, але вкрай потрібній для забезпечення в майбутньому стабільного випуску газети категорію читачів, мало заголовок «До початкуючих письменників і журналістів». У зверненні зокрема йдеться про таке: «Перед українською літературою і журналістикою на еміграції – важливі й тяжкі завдання. Ми емігранти – частина народу, що бореться з поневолювачами нашої Батьківщини. Журналістика і література – це зброя. Але зброя особлива – така, що вимагає здібності, знання, великої і наполегливої праці. Ми віримо, що серед нашої української молоді в Англії є здібні й працьовиті люди. Редакція «Української Думки» звертається до всіх, хто пробує свої сили в слові, надсилати нам спроби свого пера. Це можуть бути: статті, нариси, оповідання, репортажі чи уривки зі щоденника» [12].

Тут же газета привчає своїх нинішніх і майбутніх дописувачів дотримуватися певної культури ділових стосунків із редакцією: бажаним є друкувати тексти на машинці через два інтервали; якщо такої можливості немає, то матеріали слід писати каліграфічним почерком, без поспіху і без зайвих виправлень. Найкращі матеріали редакція обіцяла опублікувати, як також застерігала, що рукописи, незалежно від того, будуть вони схвалені до друку чи ні, дописувачам не повертають.

Поява конкурсу матеріалів художньо-публіцистичних жанрів була викликана тим, що до керівництва редакцією було запрошено відомого вже на той час на еміграції письменника, чий твори активно друкували у різних видавництвах, – Олексу Воропая. Його прихильність до художнього слова відразу вилилася в частій появі на шпальтах «Української Думки» спеціальної рубрики «Література і мистецтва». За редакторства Воропая ця сторінка з'являлася надто часто – фактично щотижня. Чимало місця відводили тут творам письменників-початківців. Художня цінність низки таких творів не була високою, але, на думку редактора, то був аванс, стимул для початківців повірити в свої творчі сили й наполегливо вдосконалювати свої думки, які просилися на папір. З іншого боку, то була одна із форм залучення до позаштатного активу нових дописувачів. Адже саме шпальти газети були чи не єдиним місцем, де здібна молодь могла показати себе, зацікавити загал своєю творчістю.

2. Конкурси матеріалів за наперед визначеною редакцією темою

Нова грань так званих замовних матеріалів – прагнення створити повнішим і змістовнішим редакційний портфель, мати можливість вибору кращих публікацій, зосібно на святкові номери. Такими традиційно вважалися випуски на Різдво Христове, Великдень, річниці національних героїв.

З-поміж важливих замовлених тем, скажімо, 1958 року стало Різдво Христове. Те різдвяне число наполовину складалося із надісланих читачами матеріалів, які редакція визнала як найкращі за результатами конкурсу «Різдво в моєму житті» і відзначила призами: нарис І. Ф. «Різдво в шатрі» (про святкування найголовнішого свята року військовополоненими Першої Української національної армії в італійському таборі «Ріміні») та щоденникові записи Оксани Керч «Книга роду» (про повчальні й виховні історії однієї родини).

Пізніше такий же конкурс було проведено на Великодню тему.

3. Конкурси старих фотографій

Аналіз еволюції зображальних матеріалів, зокрема, фотографій, на шпальтах діаспорної преси заслуговує окремого розгляду. Тут же варто звернути увагу на те, як відбувався конкурс на кращу фотографію за заданою темою в 1947 році.

Зрозуміло, що оголошувати серед читачів звичний у сучасному розумінні фотоконкурс було справою нереальною. Адже на повоєнну пору навряд чи бодай кілька учорашніх бездомних емігрантів із цілої їхньої армії мали власні фотоапарати. На той час така дорога річ була справжньою розкішшю. Але бажання редакції розбавляти на газетних шпальтах суцільний текстовий матеріал ілюстраціями було сильне. Тому й народилася ось ця ідея реанімувати із родинних архівів фотографії, привезені емігрантами зі Старого Краю.

Представляючи нову рубрику, редакція пише: «Ми задумали вміщувати світлини з рідного краю. Чимало з нас покинуло Україну вже кілька літ тому. І ми певні, що такі світлини з краю як краєвиди, будівлі, історичні пам'ятки і т. п. будуть бажані. Тому просимо всіх, хто такі світлини мають, – прислати їх до нас. Світлини будуть завернені властителям». Конкурс мав ностальгійну назву – «Чарівна Україна» [13].

Уже в травневих числах були вміщені перші надіслані фото: гуцул-кобзар та волоська церква у Львові.

4. Конкурс сучасних фотографій

Наприкінці п'ятдесятих років ХХ століття, коли добробут колишніх українських скитальників на теренах Великої Британії помітно поліпшився і наявність фо-

тоапарату в родині вже було звичною ознакою, редакція оголосила новий фотоконкурс. Він присвячувався літопису сучасного життя української еміграції.

Для зручності обробки надісланих матеріалів редакція вміщує зразок заявки, яку мав заповнити кожний учасник конкурсу та надіслати на адресу редакції. Форма заявки передбачала надання такої інформації: вид зображення (портрет, краєвид, фотомонтаж); дата, місцевість; коротке пояснення зображення (можна етюдом); ім'я прізвище та адреса автора фотографій, дата висилання).

Умови фотоконкурсу були виразними і простими – світлини мали бути: власноручно зроблені; нести певні ознаки національно-українського характеру; відповідати технічним вимогам. Розтлумачуючи для читачів поняття «національно-український характер», редакція наповнила його таким змістом: фото з виступів танцюристів; похід груп молоді в національних строях; гарно прибрана вишиванками українська хата; знімки мистецьких виробів: рушників, сорочок, корсеток; різьби по дереву; вишиті або намальовані образи Ісуса Христа або Діви Марії, портрети гетьманів, героїв нації, поетів і письменників; зразки взірців українського друкованого слова – часописів, журналів, книжок.

Задум був актуальним і мав, можна сказати, історичне значення. Адже на ту пору минало вже перше п'ятнадцятиліття переселення значних груп українців на британські острови. Як складалося життя родин, як росли, навчалися, відпочивали їхні діти, облаштовувався побут, що пам'ятного було в суспільно-культурному житті громади – про це все це багато більше може розповісти вдало зроблена фотографія, ніж саме пояснення події чи факту.

Про значення фотографії як «життєвого документу» не лише для родини, а й всієї національної спільноти, редакція писала в умовах конкурсу таке: «Ми не до оцінюємо значення фотографій: для родин – фотографії батька, матері, синів і дочок; для суспільства – знімки святочних подій, в яких участь брали визначні особи громадянства; для народу – моменти, про які ода пам'ять людська і звичайний опис словами не в стані передати і зберігати всіх важливих деталей» [14].

На конкурс відводилося три місяці, а його підсумки припадали на кінець листопада. Втім, журі чесно визнало, що багато надісланих на конкурс фотографій, на жаль, не відповідали умовам конкурсу. Основна вада – технічне виконання. І головною причиною неякісно відтворених світлин був брак у фотоаматорів певних теоретичних і практичних знань з основ фотографування.

З огляду на це, редакція підготувала розлогий матеріал, у якому в доступній формі були викладені ази фотосправи. Йшлося про вибір профілю і задньої декоративної, гру світла і тіней, контрастність предметів і зайві деталі у фокусі. Такий матеріал виконав роль своєрідного заочного практичного заняття з фото справи, який безумовно дуже знадобився не лише учасникам конкурсу, а й усім любителям.

Підбадьорюючи своїх читачів надалі ще з більшим ентузіазм братися за таку корисну справу як фотографування, редакція резюмує свої настанови такими словами: «Нинішня фотографічна праця завдяки технічним удосконаленням уже переходить у ділянку мистецтва. Тільки дійсно наполеглива праця, а передусім постійна практика дадуть фотографові-аматорові робити прекрасні знімки» [15].

І все ж найкращу фотографію з надісланих на конкурс журі вибрало. Нею стала робота І. Федчиняка «Наш доріст на еміграції», на якій зображена усміхнена малень-

ка україночка в національному вбранні). Ця світлина й була вміщена як зразкова в підсумковому матеріалі про підсумки конкурсу.

Висновки

Після Другої світової війни для української еміграційної преси, яка бурхливо розвивалася, постала гостра проблема підготовки журналістських кадрів. Увага засновників і редакторів газет була звернена на Український Вільний університет у Мюнхені – єдиний навчальний заклад українців університетського типу, що працював у законодавчому полі за стандартами західної освіти. Там розроблявся проект створення кафедри журналістики та була розроблена початкова бакалаврська програма з підготовки журналістських кадрів. Однак через відсутність фондів і неможливість їх зібрати методом «народної толоки» така кафедра не була створена.

Певною мірою поживаленню контактів між українськими редакціями Західної Європи і Америки, як також запозиченню один в одного професійного досвіду, сприяла діяльність створеної в Німеччині 1946 року Спілки Українських журналістів. Втім, спроби заснувати філії цієї спілки в країнах західної Європи з компактним проживання українського населення, зокрема у Великій Британії, зазнали невдачі.

За умов відсутності на Заході вищого навчального закладу українців, де б мали можливість здобувати фах журналіста молоді українці, засновані на чужині редакції газет, журналів, видавництв самотужки дбали про те, щоб формувати надійний резерв дописувачів, позаштатних співробітників з метою відбору кращих самоуків-журналістів для роботи в штаті таких редакцій. Серед найбільш доступних форм розв'язання кадрового питання редакціями українських газет у Західній Європі в цілому і лондонської «Української Думки» були такі: заочні лекторії для активістів преси (огляди преси, рекомендації з журналістської етики, відкриті листи звернення), конкурси і завдання для позаштатних кореспондентів (конкурс публікацій на задану тему, конкурс віршів і нарисів, конкурс фотографій).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шуль А. За катедру журналістики при УВУ // Український журналіст: Бюлетень Федерації Спілок Українських Журналістів Америки і Канади. – 1972. – Ч. 9. – С. 38-39.
2. Животко Аркадій. Історія української преси / Упор., авт. передм. М. Присяжний. – Мюнхен: УВУ, 1990. – 286 с.; Бочковський О., Сірополко С. Українська журналістика на тлі доби. – Мюнхен: УТГІ, 1993. – 244 с.; Животко Аркадій. Історія української преси / Упор., авт. передм. і приміт М. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 362 с.
3. Кузьмович Ольга. Український журналістичний доріст // Український Журналіст: Бюлетень Федерації Спілок Українських Журналістів Америки і Канада. – 1972. – Ч. 9. – С. 22.
4. Там само.
5. Заснування філії СУЖ на терені Великої Британії // Українська Думка. – 1948. – 15 серп.
6. ТУПІЖ – Товариство українських письменників і журналістів при СУБі // Українська Думка. – 1948. – 19 груд.
7. Українська вільна преса: з Конгресу вільної преси в Парижі // Українська Думка. – 1948. – 28 груд.

8. Дмитрів І. Активізація українських журналістів у Великій Британії // Українська Думка. – 1963. – 9 травн.
9. Повідомлення про виставку української преси у вільному світі // Українська Думка. – 1963. – 18 липня.
10. До українських журналістів // Українська Думка. – 1956. – 16 серп.
11. Про необхідність етики в журналістиці // Українська Думка. – 1966. – 20 січ.
12. До початкуючих письменників і журналістів // Українська Думка. – 1953. – 15 жовт.
13. Фотоконкурс «Чарівна Україна» // Українська Думка. – 1947. – 16 трав.
14. Фотоконкурс «Української Думки» // Українська Думка. – 1958. – 20 листоп.
15. Там само.

THE PROBLEM OF STAFF PREPARATION FOR THE UKRAINIAN EMIGRATION PRESS AND WAYS TO SOLVE IT

Mykola Tymoshyk

Kyiv National University of Culture and Arts,

36 Konovalts street, 01601, Kyiv, Ukraine

e-mail: nkin@ukr.net

On the basis of the analysis of rare filings of the American magazine «Ukrainian Journalist» and London newspaper «Ukrainian Dumka», the problem of journalists training for the Ukrainian emigration press after the Second World War is explored.

In particular, the project of creating a department of journalism at the Ukrainian Free University in Munich is considered; its curriculum and the causes due to which this project was not implemented are analyzed. The real possibilities of the Union of Ukrainian Journalists in a foreign country, founded in Germany in 1946 in Germany, and its branch in the United Kingdom are analyzed as well. It is emphasized that due to that organization, newspaper editors had the opportunity to expand the circle of professional communication, to wider use of experience of colleagues in their work.

It is also emphasized that there was no higher educational establishment in the West where Ukrainian students could acquire journalist skills, so newspapers, magazines, and publishing houses which worked abroad had to take care to create a reliable reserve of newspaper writers, freelance staff for the purpose of selecting the best self-taught journalists to work in their institutions. Specific examples of the most accessible forms of solving the personnel issue by editors of Ukrainian newspapers in Western Europe in general and London's «Ukrainian Opinion» in particular are given. These were, in particular, the following forms: extramural lectures for press activists (press reviews, recommendations as for journalistic ethics and letters of appeal), competitions and assignments for freelance correspondents (competition for publications on specific topics, contest of poetry and essays, photography contest).

Key words: press of Ukrainian emigration, UFU journalist department, Union of Ukrainian Journalists in a foreign country, new generation of journalists, press activists, freelance writers and editorial contests.